DOI : https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-16
УДК 373.3.091.2"364"

Оксана Федосіївна Кисла
ORCID iD https://orcid.org/0000-0002-6267-6693
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г.Шевченка
м. Чернігів, Україна
oshagro@gmail.com

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ВТРАТ В УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У науково-оглядовій статті визначено основні стратегії подолання навчальних втрат, однією з яких є підготовка майбутніх учителів до роботи з дітьми з труднощами в навчанні. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив (1) визначити навчальні втрати як втрату знань і навичок, академічний регрес через певні перерви в навчанні конкретного учня; (2) перелічити стратегії подолання навчальних втрат, основними з них є надання додаткових завдань для самостійної роботи, впровадження програм тьюторства, адаптація навчальних програм, впровадження технології диференційованого навчання, збільшення тривалості навчання, зокрема і через неформальну освіту, психологічна підтримка педагогів і учнів, підготовка майбутніх учителів до роботи з дітьми з труднощами у навчанні. Описано авторський курс вільного вибору студентів «Психолого-педагогічна підтримка молодших школярів із труднощами у навчанні».

***Ключові слова**: освітні втрати, навчальні втрати, підготовка майбутнього вчителя, труднощі у навчанні, початкова школа*

Вступ. В усьому світі проблему освітніх втрат викликала пандемія COVID-19, через яку тимчасово було закрито безліч шкіл. У нашій державі означена проблема набула більш глибокого характеру у зв'язку із військовою агресією Росії. Освітній процес в умовах війни та зміна режиму роботи закладів освіти має низку викликів: нестабільне електропостачання, відсутність доступу до швидкісного інтернету в дітей, відсутність або брак техніки в дітей, відсутність живого спілкування між учителем та учнями, невміння учнів самостійно вчитися, брак зворотного зв'язку від учителів, зниження мотивації учнів до навчання, нестабільний психоемоційний стан учнів та вчителів, брак підтримки батьків (*Дослідження якості*, 2023, с. 55). Крім цього, за оцінками вчителів у 2022/23 роках, близько 30 % дітей не мають постійного доступу до освітнього процесу в умовах війни (*Дослідження якості*, 2023, с .7). Як наслідок цих негативних умов, в учнів підвищився рівень стресу та психологічного тиску через обмежений доступ до соціальних контактів, втрату звичної рутини (Дослідження якості). Дослідження (*Звіт за результатами*, 2022) свідчать про зниження відчуття безпеки, мотивації (7 % учнів початкової школи), здатності до самостійного навчання (12 % учнів початкової школи), вміння планувати свій час. Водночас зросли тривожність і невпевненість.

Розвідки Ю. Назаренко (2022, с. 5) демонструють, що війни мають суттєвий вплив на академічні здобутки, фізичне та ментальне здоров'я, а також рівень доходу та добробут у майбутньому, зокрема діти, чий доступ до освіти перервався під час Другої світової війни, мали втрати у доході навіть через 40 років. Негативний вплив матиме також війна Росії проти України, при цьому її вплив може накладатися на освітні втрати, зумовлені пандемією COVID-19. На виникнення освітніх втрат впливають бойові дії та окупація, повітряні тривоги, відключення електроенергії, переїзд на іншу територію, виїзд в іншу країну, зміна доходів сім'ї та умов для навчання, зниження залученості батьків до

освітнього процесу, небезпечне освітнє середовище. Окремим чинником, який посилився з початком війни й істотно впливає на результати навчання, є психоемоційний стан всіх учасників освітнього процесу: учнів, їхніх батьків, учителів, керівників закладів освіти (*Звіт за результатами*, 2022).

Моніторингове дослідження якості організації освітнього процесу під час війни показало, що, за спостереженнями вчителів початкових класів, результати навчання учнів суттєво погіршилися з таких навчальних предметів, як *українська* мова, іноземна мова, математика, літературне читання, та майже не змінилися з таких навчальних предметів та курсів, як мистецтво, дизайн і технології, фізкультура, інформатика, «Я досліджую світ». У селах про погіршення результатів навчання учнів зазначає більше вчителів, ніж у містах: про зниження успішності з української мови у селах вказують 57 % педагогів, у містах – 44 %, з іноземної мови – 52 % та 47 % відповідно, з математики – 45 % та 40 %, з інформатики – 37 % та 25 % відповідно (*Дослідження якості*, 2023, с. 8). Навчальні втрати мають накопичувальний ефект, а отже, прогалина у навчанні сьогодні призведе до ще більших втрат у подальшому освітньому процесі.

Презентовані результати моніторингових зрізів вказують на новизну, актуальність і недостатню розробленість піднятої нами проблеми. Окремі аспекти її аналізу відтворено в роботах вітчизняних науковців. Фахівці Українського центру оцінювання якості освіти Г. Бичко та В. Терещенко (2023) проаналізували й узагальнили напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців та запропонували дослідження, спрямоване на узгодження термінології з окресленої проблеми та способи вимірювання освітніх втрат. О. Онопрієнко (2023) визначила чинники, які позитивно впливають на подолання освітніх втрат молодших школярів, а саме об'єктивне визначення прогалин у знаннях і вміннях дітей, цілеспрямована, відповідальна та інструментально забезпечена діяльність учителів (Топузов (ред.), 2023). В. Коваль, А. Куліда (2024) важливим засобом подолання освітніх втрат вважають STEM-освіту. Л. Малініна (2021) дослідила питання організації психолого-педагогічної підтримки молодших школярів із труднощами в навчанні, яку вважаємо за доцільне актуалізувати саме в контексті навчальних втрат сучасних здобувачів освіти.

Науковцями Інституту педагогіки АПН України підготовлено методичні рекомендації «Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України» (Топузов (ред.), 2023), де розкрито низку питань: міжнародний досвід вимірювання освітніх втрат (О. Локшина), попередження та мінімізація навчальних втрат (О. Глушко, А. Джурило, С. Кравченко, О. Локшина, О. Максименко, О. Шпарик), засоби та інструменти діагностики навчальних втрат у початковій школі (Н. Бібік, О. Вашуленко, Н. Листопад, В. Мартиненко, О. Онопрієнко, Т. Павлова, О. Петрук), подолання освітніх втрат засобами STEM-освіти (Т. Засєкіна, В. Рогоза) та інші (Топузов (ред.), 2023).

Однак, незважаючи на досить широке висвітлення у вітчизняній літературі проблеми подолання освітніх втрат, стратегіям подолання навчальних втрат в учнів молодших класів в умовах воєнного стану приділено недостатньо уваги.

Мета статті: визначити основні стратегії подолання навчальних втрат, однією з яких є підготовка майбутніх учителів до роботи з дітьми з труднощами в навчанні.

Методи та методологія дослідження – аналіз психолого педагогічної літератури щодо визначення сутності понять «освітні втрати», «навчальні втрати» «труднощі у навчанні», аналіз та узагальнення результатів, проведених 2021-2023 р.р., моніторингових досліджень (Дослідження якості, Загальнодержавне моніторингове дослідження, Звіт за результатами дослідження) щодо визначення стратегій подолання навчальних втрат в умовах війни, аналіз власного педагогічного досвіду, зокрема викладання навчального курсу вільного вибору студентів «Психолого-педагогічна підтримка молодших школярів з труднощами у навчанні».

Терміносистема дослідження. У зарубіжній англомовній літературі, що стосується цієї тематики, дослідники вживають ряд термінів. У вітчизняну освіту ця термінологія входила шляхом калькування або неточного перекладу.

Унаслідок цього, за твердженням Г. Бичко, В. Терещенко (2023, с. 6), почали функціонувати часто як взаємозамінні поняття «освітні втрати», «навчальні втрати», «втрати в навчанні», «освітні прогалини», «прогалини в навчанні», «освітні розриви», «розриви в навчальних досягненнях» тощо. Ці автори подають декілька визначень поняття «навчальні втрати»:

– втрата знань і навичок або відхилення в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо;

– втрата здобутих раніше знань, коли учні, які досягли певного прогресу в навчанні, погіршують свою успішність – найчастіше це пов'язано з тимчасовою (нетривалою) перервою у формальній освіті, наприклад, літніми канікулами;

– різниця між тим, чого навчився учень, тобто досягнутим ним академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо (Бичко, Терещенко, 2023, с.7).

Отже, узагальнюючи різні підходи, навчальні втрати – це втрата знань і навичок через певні перерви в навчанні.

Навчальні прогалини або розриви у навчанні – відмінності між фактичними результатами, академічним прогресом учня та очікуваними результатами, які встановлюють стандарти чи передбачені середньостатистичними даними (Бичко, Терещенко, 2023).

Освітні втрати – це втрати в організації освітнього процесу, зумовлені надзвичайними подіями, що по-різному впливають на учнів, а також можуть поглиблювати наявні освітні нерівності (відсутність доступу до освіти, зміна форми здобуття освіти, переведення закладів з очного на дистанційний чи змішаний режим навчання, нестабільні умови організації освітнього процесу – повітряні тривоги, відключення електроенергії, перебої з інтернетом). На освітні втрати вчитель не може впливати, проте саме вони й призводять до появи навчальних втрат та розривів, що неминуче впливає на появу дітей з труднощами в навчанні *(Навчальні втрати,* 2024).

Труднощі у навчанні розглядаються науковцями як наявність перешкод в отриманні й засвоєнні знань або бар'єрів, дисфункцій, які заважають оптимальному розвитку та соціалізації дитини, тобто самостійному вибудовуванню нею власного життєвого шляху (Малініна, 2021).

Стратегії подолання навчальних втрат.

1). У межах формальної освіти:

– *Надання вчителями додаткових завдань для самостійного опрацювання*, але це, на їхню думку, не завжди є ефективним, якщо у дитини не сформовано вміння вчитися особливо для учнів початкової школи. Останніми роками спостерігається, це і підтверджують дослідження (Дослідження якості, с.9-10), зменшення кількості учнів, які володіють уміннями, необхідними для самостійного навчання – планувати час, організовувати свою роботу, самостійно виконувати завдання, здійснювати самооцінювання. Тому надолуження навчальних втрат шляхом самостійного опрацювання навчального матеріалу може бути малоефективним для частини учнів, адже 39 % учителів зазначили, що учні не вміють самостійно вчитися (*Дослідження якості*, с. 60).

– *Запровадження програм тьюторства у формі індивідуальних та групових консультацій* є ефективним, але матеріально затратним для держави, також може призвести до виснаження педагогів через надмірне навантаження. Поширеною в Україні є практика репетиторства, що є аналогом тьюторства, і відбувається з індивідуальної ініціативи та на комерційних засадах, тому може вирішити проблему з навчальними втратами лише на індивідуальному рівні за умови наявності фінансових ресурсів у батьків. Тому ключовим заходом має стати *національна державна програма тьюторства і додаткових компенсаційних занять.* Оскільки низькі доходи й залученість батьків до освіти їхніх дітей є факторами, що посилюють імовірність виникнення навчальних втрат, роль держави є важливою у їхній компенсації для вразливих верств населення (Назаренко, 2022, с. 20).

2) Запровадження неформальної освіти у формі:

– *гуртків, таборів, студій* із залученням коштів благодійних громадських організацій. Наприклад, у різних містах України діють

Гончаренко-центри, що успішно впроваджують безкоштовні курси для дітей різного віку з англійської мови, математики, української мови, підготовки до НМТ, а також заняття творчого спрямування *(Всеукраїнська культурно-освітня,* 2024).

– *програм від громадських організацій і фондів*, що працюють у напрямку подолання навчальних втрат учнів і безкоштовно надають доступи до освітніх платформ, онлайн-шкіл, онлайн-уроків окремим учням. З подоланням освітніх втрат у різних напрямах і фокусах уже працюють ГС «Освіторія» та програма «Навчай для України». «Освіторія» запустила проєкт REducation для матеріально-технічної і методичної допомоги школам *(Освіторія,* 2024). Програма «Навчай для України» зорієнтована на тьюторинг, що передбачає заняття з дітьми в малих групах із персоналізованим підходом, що фокусується також на розвитку мотивації та компетенцій у дітей.

– *онлайн-курсів* (всеукраїнська школа онлайн (ВШО) *(Всеукраїнська школа, 2024);* застосунок «Вивчаю – не чекаю» *(Застосунок, 2024*); державно-громадський проєкт «ПОВІР» *(Державно-громадський проєкт,* 2024).

3) Системні зміни змісту, методики та організації навчання:

– Запровадження *додаткового компенсаторного року навчання*, але це є ресурсозатратним для держави. Через негативні установки до другорічництва може викликати психологічну напругу в учнів, що призведе до зниження мотивації навчання.

– Адаптація навчальних програм з акцентом на засвоєння базових навичок – читання письмо, рахунок, можливе ущільнення, перерозподіл часу на вивчення складних тем, але це вимагає широкої діагностики навчальних втрат учнів. Важливою в цьому напрямку є методична підтримка вчителів з боку розробників програм, підручників, провідних фахівців-методистів.

– Застосування диференційованого навчання через створення різнорівневих класів або груп в межах класу може призвести до зниження мотивації навчання у дітей початкового рівня.

4). *Специфічна підготовка педагогів до роботи в умовах війни і подолання навчальних втрат*. Громадська спілка «Освіторія» у партнерстві з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Міністерством освіти і науки України (МОН) за підтримки Глобального партнерства в галузі освіти (GPE) та Уряду Японії реалізує проєкт «Наздоженемо: курс про подолання освітніх втрат» – це серія зі спеціалізованих безкоштовних онлайн-курсів для освітян: управлінців, вчителів початкових класів, математики, української мови та літератури, а також базовий курс для всіх освітян.

5) *Психологічна підтримка всіх учасників освітнього процесу*, адже військові події негативно впливають на психоемоційний стан населення – неможливо ефективно навчатись і навчати в стані стресу. Важливою є робота психологічної служби школи, а також діяльність різних громадських організацій, які надають безкоштовну психологічну підтримку різним категоріям населення, зокрема дітям (ГО «Голоси дітей», Безпечний простір «Рівна-рівній», простір «Вільна», психологічний ХАБ від ЮНІСЕФ).

6) *Підготовка майбутніх учителів до роботи з різними категоріями дітей, які мають труднощі у навчанні*. Як приклад, наведемо дисципліну вільного вибору *«Психолого-педагогічна підтримка молодших школярів з труднощами у навчанні»,* яка пропонована студентам факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (далі – НУЧК імені Т. Г. Шевченка).

Основна мета засвоєння курсу полягає у формуванні вмінь у майбутніх учителів початкових класів визначати дітей, які мають труднощі у навчанні, здійснювати роботу щодо попередження і подолання труднощів у навчанні. Під час навчального курсу здобувачі вищої освіти опановують знання, зокрема про принципи, методи, форми організації корекційної роботи з дітьми, які мають труднощі у навчанні, шляхи профілактики труднощів у навчанні.

Майбутні вчителі, спираючись на знання з дидактики, анатомії, фізіології, вікової психології, психології особистості, теорії виховання, набувають уміння виявляти причини появи

труднощів у навчанні, використовувати діагностичні і корекційні методики в індивідуальній роботі з дітьми молодшого шкільного віку, які мають труднощі в навчанні, враховуючи особливості організації корекційної роботи з дітьми, формувати в учнів оптимістичну позицію власної життєтворчості, створювати ситуації успіху, забезпечувати педагогічну допомогу в організації та здійсненні діяльності учня, спрямованої на саморозвиток і самовдосконалення, діагностувати і вимірювати результати корекційно-педагогічної діяльності, оцінювати динаміку особистісного розвитку дитини з труднощами у навчанні, підбирати різні методи педагогічної діяльності з метою забезпечення реалізації особистісно орієнтованого підходу до розвитку особистості дитини з труднощами в навчанні, визначати і розкривати перед учнем в оптимістичному плані його можливості, перспективи особистісного росту, здійснювати допомогу у визначенні пріоритетних напрямів його розвитку, планувати та проєктувати корекційно-педагогічну роботу, здійснювати системний аналіз педагогічних явищ з метою прогнозування можливих результатів формування особистості в умовах конкретної родини, конкретних обставин її розвитку, а також розвитку суспільства.

На лекційних заняттях студенти знайомляться з різними підходами науковців до тлумачення поняття «труднощі в навчанні», «успішність/неуспішність у навчанні», знайомляться з досвідом В. Сухомлинського, Ш. Амонашвілі та інших видатних педагогів, осмислюють чинники, які впливають на появу труднощів у навчанні молодших школярів, одним з яких є освітні втрати.

Практичні заняття з цієї дисципліни проводиться на базі початкової школи № 25 м. Чернігова, що є Лабораторію НУШ, яка з 2020 року є структурним підрозділом НУЧК імені Т. Г. Шевченка. Практичні заняття проводить учитель початкових класів А. Коваленко, яка є сертифікованим учителем і тренером НУШ. На заняттях у школі студенти знайомляться з практичним інструментарієм, методами та технологіями в роботі з дітьми, що мають труднощі в навчанні, методами створення атмосфери для ефективного навчання, з досвідом роботи вчителів початкових класів, особливостями психолого-педагогічної підтримки дітей на засадах педагогіки партнерства. Практичні заняття проводяться із використанням активних методів навчання, застосовуються тренінги, мікровикладання, ділові ігри, аналіз практичних кейсів. Студенти проводять заняття з учнями в умовах реального класу під час роботи групи подовженого дня для зниження навчальних втрат, створюють кейси з розробками різнорівневих завдань, дидактичних ігор, завдань для групової роботи, нестандартних завдань, завдань з ігровим сюжетом тощо, вправ на розвиток психічних процесів (пам'яті, уваги, мовлення, мислення), комплекси кінезіологічних вправ.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах війни українська освітня система стикнулася з проблемою навчальних втрат школярів, під якими розуміємо втрату здобувачами освіти знань і навичок через певні перерви в навчанні. При чому у процесі поглиблення навчальних втрат здобувачі освіти набувають численних труднощів навчання – перешкод в отриманні й засвоєнні знань або бар'єрів, дисфункцій, які заважають оптимальному розвитку дитини.

Для подолання навчальних втрат і їх попередження розглядаємо такі стратегії, як запровадження компенсаторних групових та індивідуальних консультацій, організація неформальних гуртків, таборів у канікулярний час, адаптація навчальних програм, впровадження технології диференційованого навчання, забезпечення психологічної підтримки всіх учасників освітнього процесу, підготовка майбутніх учителів до роботи з учнями, які мають труднощі в навчанні тощо.

Подальшими перспективними напрямками досліджень є вивчення досвіду закордонних педагогів щодо подолання навчальних втрат і попередження труднощів у навчанні.

Література

Бичко Г., Терещенко В. Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання / Конс.Т. Вакуленко. Київ. 2023. 31 с. URL : https://testportal.gov.ua/navchalni-vtraty-sutnist-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-podolannya-analitychnyj-material-vid-fahivtsiv-ukrayinskogo-tsentru-otsinyuv (Дата звернення: 04.09.2024)

Всеукраїнська культурно-освітня мережа Гончаренко-центр. URL : https://goncharenkocentre.com.ua/ (Дата звернення 04.09.2024)

Всеукраїнська школа онлайн ВШО. URL : https://lms.e-school.net.ua/ (Дата звернення 04.09.2024)

Державно-громадський проєкт ПОВІР. URL : https://povir.in.ua/ (Дата звернення 04.09.2024)

Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. За заг. ред. Топузова О. М. Київ : Педагогічна думка. 2023. DOI : https://doi.org/10.32405/978-966-644-736-7-2023-190

Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни 2022–2023 н.р. *Державна служба якості освіти України*. URL : https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf (Дата звернення 04.09.2024)

Загальнодержавне моніторингове дослідження якості освіти у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Звіт за результатами моніторингу. *Державна служба якості освіти України*. URL : https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/Rezultati_monitoringu_Testuvannya_uchniv_6_8_klasiv_matematika_ukrainska_mova_SQE-SURGe_2023.pdf (Дата звернення: 04.09.2024)

Застосунок ВИВЧАЮ – НЕ ЧЕКАЮ URL : https://primary.org.ua/ (Дата звернення: 04.09.2024)

Звіт за результатами дослідження якості організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти України. *Державна служба якості освіти України*. URL : https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Zvit_Distance_learning_spreads_SQE_SURGe_05.09.2022.pdf (Дата звернення: 04.09.2024)

Коваль В., Куліда А. Подолання освітніх втрат у навчанні учнів початкових класів засобами STEM-освіти / Інновації в початковій освіті: проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф.(Полтава, 6-7 червня 2024 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 92–95

Малініна Л. Нова українська школа: психолого-педагогічна підтримка молодших школярів із труднощами в навчанні: навч.-метод. посіб. Київ : Грамота, 2021. 64 с

Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та компенсувати. *Державна служба якості освіти України.* URL : https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/ (Дата звернення: 04.09.2024)

Назаренко Ю. Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. 2022. 23 с. URL : https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (Дата звернення: 04.09.2024)

Освіторія. URL : https://osvitoria.org/ (Дата звернення: 04.09.2024)

References

All-Ukrainian cultural and educational network Honcharenko-Center. https://goncharenkocentre.com.ua/ (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

All-Ukrainian school online. https://lms.e-school.net.ua/ (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

Application STUDYING - NOT WAITING https://primary.org.ua/ (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

Bychko, G. & Tereshchenko, V. (2023). Learning losses: the essence, causes, consequences and ways to overcome them. Ukrainian Center for Evaluation of the Quality of Education. https://testportal.gov.ua/navchalni-vtraty-sutnist-prychyny-naslidky-ta-shlyahy-podolannya-analitychnyj-material-vid-fahivtsiv-ukrayinskogo-tsentru-otsinyuv (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

Educational losses in war conditions: how a teacher can diagnose and compensate for them. Ukrainian Center

for Evaluation of the Quality of Education. https://sqe.gov.ua/navchalni-vtrati-v-umovakh-viyni-yak-uchi/ (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

Koval, V. & Kulida, A.(2024) Overcoming educational losses in the education of primary school students by means of STEM education / *Innovations in Primary Education: Problems, Prospects, Responses to Today's Challenges*: materials of the VII International. science and practice conference (Poltava, June 6-7, 2024) / Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University : PNPU Publishing House, 92–95 (ukr).

Malinina, L. (2021). New Ukrainian School: psychological and pedagogical support for younger schoolchildren with learning difficulties : Hramota Publishing (ukr).

Nazarenko, Yu. (2022). Educational losses: approaches to measurement and compensation https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

Osvitoriia. https://osvitoria.org/ (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

State Education Quality Service of Ukraine (2022). Report on the results of the study of the quality of distance learning organization in general secondary education institutions of Ukraine. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/Zvit_Distance_learning_spreads_SQE_SURGe_05.09.2022.pdf (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

State Education Quality Service of Ukraine (2023). Nationwide monitoring study of the quality of education in institutions of general secondary education under martial law. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/Rezultati_monitoringu_Testuvannya_uchniv_6_8_klasiv_matematika_ukrainska_mova_SQE-SURGe_2023.pdf (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

State Education Quality Service of Ukraine (2023). Study of the quality of the organization of the educational process in wartime 2022–2023. https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf (Date of access: 04.09.2024) (ukr).

State-public project POVIR. https://povir.in.ua/ (Дата звернення 04.09.2024) (ukr).

Topuzov, O. M. (ed.) (2023). Diagnosis and compensation of educational losses in general secondary education of Ukraine: methodical recommendations : Pedagogical opinion. https://doi.org/10.32405/978-966-644-736-7-2023-190 (ukr).

STRATEGIES FOR OVERCOMING LOSS OF LEARNING IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Oksana Kysla, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor at the Department of Preschool and Primary Education, T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», Chernihiv, Ukraine, e-mail: oshagro@gmail.com

The goal is to determine the main strategies for overcoming learning difficulties, one of which is the preparation of future teachers to work with children who have learning difficulties

Methods and methodology research – to analyze the psychological and pedagogical literature regarding the definition of the essence of the concepts "educational losses", "learning losses", "learning difficulties", to analyze and generalize the views of scientists regarding the definition of strategies for overcoming learning difficulties in war conditions, to analyze our own experience of teaching the course of free choice of students to outline the specifics of training future primary school teachers to work with children with learning difficulties.

The scientific novelty consists in the description of strategies for overcoming difficulties in learning and the author's course of free choice "Psychological and Pedagogical Support of Younger Schoolchildren with Difficulties in Learning"

The scientific review article identifies the main strategies for overcoming learning losses, one of which is the preparation of future teachers for working with children with learning difficulties. The analysis of psychological and pedagogical literature allowed (1) to define learning losses as the loss of knowledge and skills, academic regression due to certain breaks in the education of a particular student; (2) to list strategies for overcoming learning losses, the main ones being the provision of additional tasks for independent work, the

implementation of tutoring programs, the adaptation of curricula, the implementation of differentiated learning technology, increasing the duration of study, including through informal education, psychological support for teachers and students, and the preparation of future teachers for working with children with learning difficulties. The author's course of free choice of students "Psychological and Pedagogical Support of Younger Schoolchildren with Difficulties in Learning" is described.

Keywords: *educational losses, learning losses, training of future teachers, learning difficulties, primary school.*

Стаття надійшла до редакції / Received 01.08.2024
Прийнята до друку / Accepted 25.10.2024
Унікальність тексту 90 % («StrikePlagiarism» *ID 330085740)*
© Кисла Оксана Федосіївна, 2024.

DOI : https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-4
УДК 373.3:004.8

Анна Іванівна Клєба
ORCID iD http: //orcid.org/0000-0001-8402-8120
кандидатка психологічних наук, доцентка,
доцентка кафедри інформатики,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
anna-kleba@ukr.net

Людмила Петрівна Четаєва
ORCID iD http: //orcid.org/0000-0002-8581-4956
старша викладачка кафедри інформатики,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
lchetaeva@gmail.com

Олена Віталіївна Вовкушевська
ORCID iD http: //orcid.org/0000-0002-2266-9114
учителька початкових класів, учителька-методистка,
Комунальний заклад «Харківський ліцей № 154 Харківської міської ради Харківської області»
м. Харків, Україна
Elena34316@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВЧИТЕЛЯМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У науково-оглядовій статті визначено переваги та недоліки, які супроводжують використання штучного інтелекту у початковій школі. Корисні цифрові засоби штучного інтелекту класифіковані авторами за характером навчальної діяльності вчителів початкової школи. Доведено, що (1) використання штучного інтелекту у професійній діяльності вчителів відкриває безліч нових можливостей для поліпшення процесу навчання та навчання на основі індивідуальних потреб кожного учня; (2) штучний інтелект став інструментом повсякденного використання, який проник у